

## Motion

**1980/81:2175**

**av Jan Bergqvist m. fl.**

**med anledning av proposition 1980/81:154 med förslag angående  
ändrade arbetsformer i högsta domstolen, m. m.**

Högsta domstolen fungerar inte som den borde. Domstolen ägnar inte ens hälften av sitt arbete åt det som är dess egentliga huvuduppgift, nämligen att döma och bilda prejudikat för rättskipningen vid de lägre domstolarna. På viktiga områden där underrätterna behöver vägledning har högsta domstolen inte lyckats få fram några utslag.

Till stor del sysselsätter sig högsta domstolen med mål som omsorgsfullt prövats i två instanser och där domen saknar varje prejudikatintresse, medan behandlingen av centrala rättsfrågor får vänta. De långa dröjsmålen skapar ofta svåra problem för enskilda individer och är till allvarligt men för det rättsvårdande arbetet.

Vad kan då göras för att högsta domstolen bättre skall svara mot de krav som de rättssökande och samhället har rätt att ställa på en högsta rättsvårdande instans?

För regeringen tycks svaret i första hand bli att söka minska arbetsbelastningen för justitieråden i högsta domstolen. Det skall ske genom att kraftigt pruta på antalet ledamöter som behövs för att domstolen skall vara domför. I stället för minst fem ledamöter för att avgöra ansökan om resning vill regeringen tillåta beslut med bara tre ledamöter. I stället för minst tre ledamöter för att avgöra prövningstillstånd tycker regeringen att det ibland kan vara tillräckligt med en enda ledamot.

Att minska kraven på domförhet och framför allt att införa enmansavgöranden är ett allvarligt steg. Hittills har det ansetts vara en grundläggande princip att en domstol som är högsta instans skall ha en kollegial sammansättning i all sin dömande verksamhet.

För att domstolarna skall kunna fullgöra de uppgifter som anförtratts dem måste deras verksamhet möta ett allmänt förtroende. Regeringens förslag om enmansavgöranden och försvagning av domförheten är inte ägnat att stärka allmänhetens tilltro till högsta domstolen.

Högsta domstolens problem aktualiserar frågan om lekmanamedverkan även i de högsta rättsinstanserna.

Lekmannainslag har en lång tradition inom rättskipningen i vårt land. En omfattande redovisning av skäl för och emot lekmanamedverkan gjordes i processkommissionens betänkande år 1926. Beträffande lekmän i högsta domstolen sade kommissionen dock bara att "av naturen hos Högsta domstolens uppgift följer, att något deltagande från lekmäns sida icke kan där ifrågakomma".

Efter många års debatt i och utanför riksdagen infördes nämndemän även i hovrätt och kammarrätt med verkan från den 1 januari 1977. Frågan om lekmanamedverkan i de högsta instanserna, högsta domstolen och regeringsrätten, synes däremot inte ha diskuterats i riksdagen de senaste decennierna. Inte heller något av de betänkanden som rört överrätternas organisation och arbetsformer och som lagts fram sedan den nya rättegångsbalken infördes 1948 verkar ha behandlat frågan om lekmäns medverkan i den högsta instansen. I en departementspromemoria av justitiedepartementet år 1955 föreslogs dock beträffande nådeärendena att yttrande av högsta domstolen resp. regeringsrätten skulle ersättas med yttrande från en särskild nämnd, i vilken skulle finnas lekmannainslag. Förslaget ledde dock aldrig till någon proposition.

Enligt vår mening skulle en lekmanamedverkan kunna förbättra högsta domstolens arbete på flera sätt. Det kan således ge en mera allsidig diskussion och ett bättre beslutsunderlag t. ex. när domstolen skall

- välja ut de mål som bör prövas med hänsyn till det allmänna intresset av prejudikat,
- yttra sig om nådeärende,
- avgöra om någon skall uteslutas ur advokatsamfundet.

En annan uppgift för lekmän borde vara att medverka i de mål där högsta domstolen är första och enda instans. F. n. är högsta domstolen enda instans vid bl. a. en del högre ämbetsmäns brott under utövande av sin tjänst. För vår del anser vi det olämpligt att högsta domstolen är enda instans i sådana mål, och vi hoppas att den statliga utredning som prövar frågan om tjänsteansvar kommer att presentera förslag till en annan ordning. Men att högsta domstolen fungerar som enda instans för sådana mål kan ändå ses som ytterligare ett exempel på det orimliga att i dagens samhälle hävda att "av naturen hos Högsta domstolens uppgift följer, att något deltagande från lekmäns sida icke kan där ifrågakomma".

I propositionen aviseras att rättegångsutredningen genom tilläggsdirektiv skall få sitt uppdrag utvidgat till att omfatta även en översyn av överrättsprocessen. Enligt vår uppfattning bör rättegångsutredningen få i särskilt uppdrag att utforma förslag till lekmanamedverkan i de högsta rättsinstanserna.

Med stöd av vad som ovan anförts hemställer vi  
att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i  
motionen anförts om lekmanamedverkan i de högsta rättsin-  
stanserna.

Stockholm den 28 april 1981

JAN BERGQVIST (s)

PER BERGMAN (s)

STURE ERICSON (s)

DORIS HÄVIK (s)

BIRGER ROSQVIST (s)